

Geslagen en gered: de Molen van Speelman in Overschie

In de meidagen van 1940 werden meerdere molens het slachtoffer van de oorlog. Voor sommige molens betekende dit het definitieve einde, andere werden hersteld. Uit een gesprek met de heer M.C. Speelman bleek dat de oorlogschade voor de molen "De Hoop" in Overschie juist een keer ten goede betekende.

Speelman

Op 23 maart 1861 kocht Pieter Speelman, 'bouwman' te Pernis, de Overschiese korenmolen "De Hoop". De naam Speelman is sindsdien aan de molen verbonden gebleven, sinds de verplaatsing in 1972 zelfs officieel. Op 14 juli 1877 werd de eerste steen gelegd voor een tweede molen, een oliemolen, welke de naam Marie Cornelis kreeg. In 1900 werd aan de Schie tegenover "De Hoop" een stoommaaldery gebouwd. Dat leidde ertoe dat de wind steeds minder gebruikt werd. Alleen bij een mooie wind gingen de zeilen

er nog voor, maar omstreeks 1925 was ook dat in feite afgelopen. De familie Speelman dacht niet aan slopen, maar de staat van de molen werd er niet beter

op. Geld voor de stilstaande molen achtte men in de moeilijke crisisjaren, zakkelijk gezien, niet verantwoord. Zo moest de balie ondersteund worden om inzakkens te voorkomen.

Slag om de residentie

In mei 1940 wilden de Duitsers Den Haag snel in handen hebben. Als dat zou lukken dan zou Nederland capituleren. Vandaar dat er grootscheepse luchtlandingen op de vliegvelden rond de residentie waren gepland: Ockenburg, Ypenburg en Valkenburg. De vijand kreeg deze vliegvelden wel in handen, maar de Luftwaffe kon ze niet gebruiken. Vandaar dat de Duitsers o.a. gebruik maakten van de rijksweg Delft-Rotterdam om te landen. Zo kwamen daar een kleine 200 man terecht die in de nacht van 11 op 12 mei richting

Een inslag gaf wel een mooie kijk op het dorp Overschie. (foto E. Speelman).

De molen van Speelman tijdens de moeilijke crisisjaren met een ondersteunde balie.

Overschie trokken. Op 13 mei kwamen daar nog meer Duitse troepen bij. Uiteindelijk zaten zo'n 500 Duitsers o.l.v. Von Sponeck in het dorp.

De Nederlanders waren er stellig van overtuigd dat de Duitsers in Overschie de molen "De Hoop" als uitkijkpost zouden gebruiken. Het zat er immers in dat ze een tegenaanval vanuit de richting Delft konden verwachten. Vandaar dat er van achter het erf van Rodenburg aan de rijksweg ten noorden van de molen op de molen geschoten werd om de veronderstelde Duitsers weg te krijgen. Dat er geen Duitsers zaten bleek wel bij het eerste schot. De Nederlandse commandant zag ineens een donkere wolk rond de molen. "Wat krijgen we nou", riep hij uit. Die wolk bleek niet anders dan een groot aantal duiven uit de molen te zijn dat daar hun domicilie had. Als er Duitsers gezeten hadden, dan waren de duiven wel weg geweest. Ook moet de molen niet alleen vanaf het noorden beschoten zijn, maar ook uit het zuiden, want ook daar zaten inslagen in de romp. Door de beschietin-

Rinus Lindhout op de kap: van hoogtevrees had hij geen last! (foto E. Speelman).

De vernieuwde baard. (foto E. Speelman).

gen werd grote schade aangericht. Een Studebaker was zwaar beschadigd terwijl bij een Diamond-vrachtwagen het cardan er finaal onder uit geschoten was! Het pakhuis langs de Schie was in vlam-

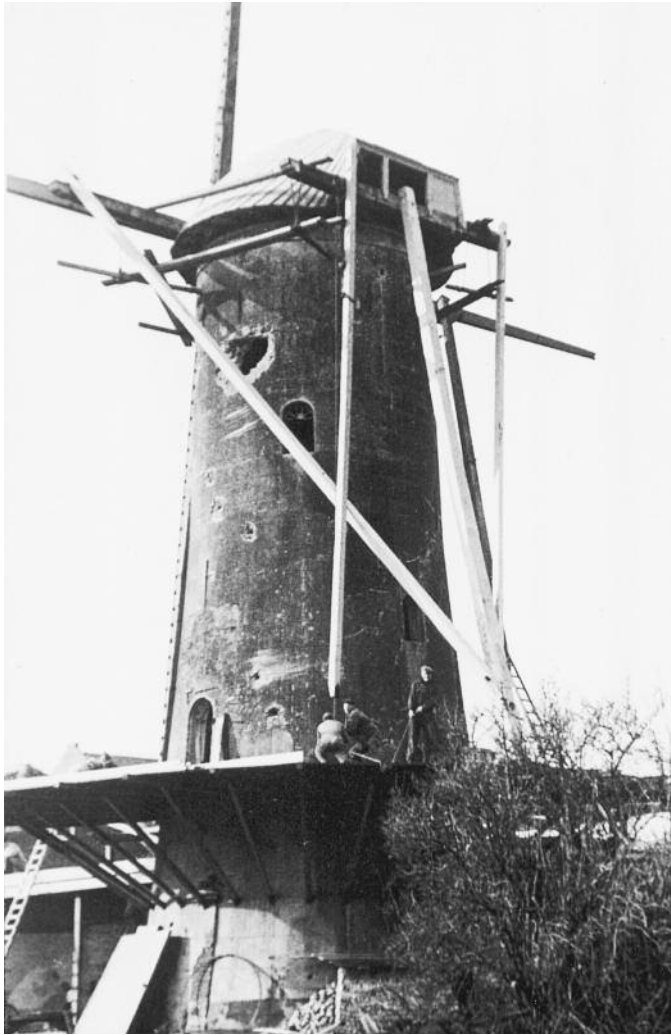

Het begin van het werk: het neerlaten van de korte spruit. (foto E. Speelman).

De nieuwe windpeluw gaat omhoog, het kaapstandertijdperk in de molenmakerij is nog niet zo heel lang afgelopen! Onder de gaten voor de balieliggers is de later verplaatste gedenksteen zichtbaar, toen met de erop geschilderde molen-naam. (foto E. Speelman).

Het aanhangen van de nieuwe staart. (foto E. Speelman).

De metselaars aan het werk. (foto E. Speelman).

men opgegaan, terwijl ook de oliëfabriek van granaatvuur te lijden had. Zo was er een granaat door de muur heen naar binnen gekomen en in het lijnzaad terecht gekomen zonder te ontploffen. Groot was de schrik op het kantoor toen de fabrieksbaas zomaar eventjes met de onontploffte granaat kwam aanlopen, die tussen het zaad was gevonden! Ook de molen had de strijd niet ongeschonden doorstaan. Kogelgaten en granaatinslagen waren de sporen ervan. Na de capitulatie werden in de sloot bij de molen vier gesneuvelde Nederlandse soldaten aangetroffen. Maar de molen stond er nog, als door een wonder.

Herstel

De directie van Speelman was op E. Speelman na weinig van zins om de molen te doen herstellen: de gevolgen van de crisis lieten zich nog te veel voelen. Maar de oudere generatie Speelman die zich inmiddels uit het bedrijf terug getrokken had lag de molen wel zeer na aan het hart. Zij stelden toen uit hun privé-middelen geld beschikbaar voor het herstel van de molen. Daarbij ging het niet alleen om

het ongedaan maken van de oorlogschade, maar ook om al het nagelaten onderhoud uit de crisisjaren goed te maken. Zo kon molenmaker D. Ottevanger uit Moerkapelle, die toen ook nog volop in het windmolenwerk zat aan de slag. Kobus en Thijs Brandhorst, Rinus Lindhout, Piet Verschoor en Cor Boevee gingen aan de slag. De kaspanten/kapbedekking werd vernieuwd. Er werden een nieuw windpeul en een nieuwe korte spruit gestoken. Een geheel nieuwe balie hoorde er ook bij, terwijl de roeden eruit gehaald, gerepareerd en opnieuw gestoken werden. Ook werden er een andere staartbalk en drie andere schoren aangehangen. Het vele metselwerk werd uitgevoerd door de

Laswerk aan de roeden, met links de molenaars en op de achtergrond de A13 Rotterdam - Den Haag; geen auto te zien! (foto E. Speelman).

Rechts: Restant van De Hoop aan de Delftweg, 24 mei 1974.

De molen van Speelman maalt weer. (foto E. Speelman).

Sloop van de molen in verband met de verplaatsing naar de Kleiweg, 28 juli 1971.

Herbouw van als De Speelman aan de zuidoostkant van Overschie, 10 augustus 1971.

plaatselijke aannemer C. de Hoog & Zonen. Kosten noch moeiten werden gespaard. Meubelmaker Arie Groen stak een nieuw baard, een exacte kopie van de oude. De gevelsteen uit het stichtingsjaar was onleesbaar geworden. Daarom was deze overschilderd met de molennaam Met behulp van deskundigen werd die ontcijferd en door steenhouwer D.M. van der Wel in orde gemaakt en op een

beter zichtbare plaats ingemetseld. Kortom, de molen was als herboren en dat zou zeer van pas komen.

Malen

Als snel was er onvoldoende en later zelfs helemaal geen brandstof meer verkrijgbaar voor de auto's. Om toch te kunnen

rijden werden ze uitgerust met houtgasgeneratoren. Daarvoor moesten houtblokjes gezaagd worden. Voor dat doel werd de molen ingeschakeld. Op de koningspil werd een riemschijf aangebracht. Via overbrengingen werd een cirkelzaag op de eerste zolder aangedreven. Deze kwam uit de oliefabriek en was daar gebruikt om lijnkoeken op maat te zagen. De door Dirk Martijn gezaagde blokken werden door een luik naar beneden gegooid daar met bijl verder verkleind. Dit heeft men zo een jaar of twee gedaan. Vanwege brandstofgebrek kwam de molen ook weer in gebruik voor het malen van graan. Vele klusjes graan die burgers bijeen gescharreld hadden bij de boeren werden in de hongerwinter op de molen gemalen door molenaar Piet van der Hoeven. Zo werd er ook voor Diergaarde Blijdorp gemalen. Toen na de oorlog de verhoudingen weer normaal werden was het werken met de molen voorbij. Molenaar Piet van der Hoeven liet de molen bij tijd en wijle nog wel draaien, maar na diens overlijden was het afgelopen. De molen stond zo'n twintig jaar stil, in het kruis, met zijn kop naar het westen tussen de Schie en de A 13. In de zestiger jaren hing het lot van de molen weer aan een zijden draadje omdat hij precies in de aanvliegroute voor vliegveld Zestienhoven stond. Gelukkig bleef de molen behouden door verplaatsing naar de Overschiese Kleiweg in 1968-1972. Daar werd de molen op 30 september 1972 weer in bedrijf gesteld. Dezelfde zeilen uit 1940 gingen weer dienst doen! Sindsdien is de molen steeds in bedrijf gebleven, eerst bemalen door Niek de Vreede, de oudere lezers van ons blad beter bekend als Gisten Spiritusstad, en daarna door Ton van Edixhoven. Aan de Delftweg herinnert de afgeknotte romp van "De Hoop" nog aan de roerige episode in de meidagen.

Zoeker

De 'Zoeker' uit *Molenwereld* 1999-4 wordt door de heer L.J. Tilma uit Eindhoven thuisgebracht. Hij heeft het molenduo goed gekend omdat hij er in zijn kinderjaren het uitzicht op heeft gehad. Beide molens stonden aan de Nauwe Bird onder Grouw. De voorste molen hoorde bij de Ekemastate; boer Hendrik de Boer; de molen werd rond 1940 vervangen door een windmotor. De achterste hoorde bij de Sytemastate, boer Houke de Vries. Deze molen waaide bij een storm in maart 1949 om en werd daarna ook vervangen door een windmotor. De boerderij van De Vries brandde later ook af, waarna het land later bebouwd werd met villa's. De voorste molen werd rond 1937 in de vlaggen gezet bij het huwelijk van een dochter van de boer. De zo versierde molen siert als tekening de stofomslag van het boek *De molens in ons volksleven* van Bicker Caarten; tot zover de heer Tilma, die we hartelijk danken voor zijn medewerking.

De heer D. Posthumus uit Huins is tot dezelfde conclusie gekomen als de heer Tilma, evenals de heer C. van Hees van de Stichting Molendocumentatie in Amsterdam.

De heer J. Hofstra uit Aalsmeer zocht - en vond ook - beide molens in de omgeving van Grouw omdat de molen op de voorgrond een zeer hoge kop heeft met een ster op de as-kop; kenmerken voor molens in de omgeving van deze plaats.

Hierbij een nieuwe 'Zoeker', ongetwijfeld - vanwege de duinen op de achtergrond - uit de kuststreek van Noord-Holland (Bergen?, Egmond?) maar wie brengt hem precies thuis?

Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van de *Molenwereld*, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303.

